

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ COMENIUS
«Ποικίλες ιστορίες για μια κοινή ευρωπαϊκή μνήμη»
ΕΘΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

Η εκπαίδευση στα χρόνια της Τουρκοκρατίας

- Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης και τους πρώτους αιώνες της Τουρκοκρατίας στο χώρο που κατοικούσαν Έλληνες εκδηλώθηκε πνευματική παρακμή. Οι μεγάλοι δάσκαλοι είχαν φύγει στη Δύση. Καινούργια σχολεία δεν ιδρύθηκαν. Ο αναλφαβητισμός του χριστιανικού πληθυσμού αυξήθηκε κατακόρυφα. Η Εκκλησία όμως, για να λειτουργήσει, είχε ανάγκη από ιερείς, που έπρεπε να ξέρουν στοιχειωδώς να διαβάζουν τα ιερά βιβλία. Έτσι λειτούργησαν μέσα στους ναούς εκκλησιαστικά σχολεία που κατάρτιζαν στοιχειωδώς τους μέλλοντες κληρικούς.
- Τα πρώτα σχολεία άρχισαν να ιδρύονται στα τέλη του 16ου αιώνα και σε περιοχές που άκμαζε το εμπόριο και εξυπηρετούσαν καταρχήν τις εμπορικές συναλλαγές.

Βιβλία στην Τουρκοκρατία

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ COMENIUS
«Ποικίλες ιστορίες για μια κοινή ευρωπαϊκή μνήμη»
ΕΘΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

Η εκπαίδευση στα χρόνια της Τουρκοκρατίας

- Με κέντρα τη Χίο, που λίγες δεκαετίες πριν ήταν γενοβέζικη κτίση, τη Λέσβο, την Αδριανούπολη και την Κωνσταντινούπολη ιδρύονται πολλά σχολεία, όπου διδάσκουν αξιόλογοι δάσκαλοι. Οι τελευταίοι προέρχονται συνήθως από την βενετοκρατούμενη ακόμη Κρήτη ή τα Επτάνησα και έχουν σπουδάσει σε πανεπιστήμια της Ιταλίας.
- Μεγάλη πνευματική κίνηση στον υπόδουλο ελληνισμό παρατηρήθηκε τα χρόνια του Νεοελληνικού διαφωτισμού που προηγήθηκε της Επανάστασης του 1821 και αναπτύχθηκε κάτω από την επίδραση του Ευρωπαϊκού διαφωτισμού. Έτσι φτάνουμε στις αρχές του 17ου αιώνα στην εμφάνιση μεγάλων Σχολών, όπως η Σχολή των Κυδωνιών, η Σχολή των Αγράφων, η Ζωσιμαία Σχολή στα Γιάννενα, η Αθωνιάς Σχολή η Γεννάδειος σχολή, που λειτουργούσε στην Πόλη από τον 16ο αιώνα. Πολλές από τις σχολές αυτές ήταν πανεπιστημιακού επιπέδου.

Nous écrivons notre Histoire commune

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ COMENIUS
«Ποικίλες ιστορίες για μια κοινή ευρωπαϊκή μνήμη»

ΕΘΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

«Το κρυφό σχολειό» Μύθος ή πραγματικότητα;

Ένα παραμύθι, που μας συνόδεψε από τα πρώτα μαθητικά μας χρόνια ήταν το παραμύθι για το «κρυφό σχολειό».

*« Φεγγαράκι μου λαμπρό
φέγγε μου να περπατώ
να πηγαίνω στο σκολεϊό
να μαθαίνω γράμματα
γράμματα σπουδάσματα
του Θεού τα πράματα»*

«κρυφό σχολειό» του Νικολάου Γύζη

Σύμφωνα με αυτό στα δύσκολα χρόνια της σκλαβιάς των Ελλήνων από τους Τούρκους, τα παιδιά των Χριστιανών πήγαιναν στα μοναστήρια και στις εκκλησίες και μάθαιναν κρυφά γράμματα.

Σήμερα έχουν διαμορφωθεί σε επίπεδο ιστορικής έρευνας δύο κατευθύνσεις σχετικά με το θέμα.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ COMENIUS
«Ποικίλες ιστορίες για μια κοινή ευρωπαϊκή μνήμη»
ΕΘΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

«Το κρυφό σχολειό»
Μύθος ή πραγματικότητα;

ΜΥΘΟΣ!

- Ούτε ο Παπαρρηγόπουλος, που αφιερώνει στην εποχή της τουρκοκρατίας τους δύο από τους εννέα τόμους της «Ιστορίας του Ελληνικού Έθνους», ούτε ο Σάθας, στο έργο του «Τουρκοκρατούμενη Ελλάδα», ούτε και η νεώτερη δεκαεξάτομη «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» της Εκδοτικής Αθηνών, κάνουν οποιαδήποτε μνεία περί κρυφού σχολειού.
- Ο Άλκης Αγγέλου (Το κρυφό σχολειό, Το χρονικό ενός μύθου) είναι κατηγορηματικός: «Κρυφό σχολειό δεν υπήρξε, πρόκειται για μύθο», υποστηρίζει. Τα επιχειρήματά του είναι:
 - Στα πρώτα χρόνια της Τουρκοκρατίας οι ιστορικές μαρτυρίες είναι φτωχές. Στο έργο του Crusius Turcograecia (1584) δεν αναφέρει τίποτε για κρυφά σχολειά.
 - Οι Τούρκοι δεν ενδιαφέρονταν για τη λειτουργία σχολείων και γι' αυτό δεν τα απαγόρευαν.

Σχολική τάξη στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας.
Χρήσιμος παιδαγωγία Βενετία 1777

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ COMENIUS «Ποικίλες ιστορίες για μια κοινή ευρωπαϊκή μνήμη»

ΕΘΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

«Το κρυφό σχολειό» Μύθος ή πραγματικότητα;

ΜΥΘΟΣ!

- Αλλά ούτε οι Έλληνες μάθαιναν γράμματα παρά μόνο λίγα κολλυβογράμματα όσοι ασχολούνταν με το εμπόριο.
- Ο μύθος του κρυφού σχολειού προβλήθηκε από τους νεοέλληνες διαφωτιστές οι οποίοι ήθελαν να δημιουργήσουν τις συνθήκες της επανάστασης κατά των Τούρκων και τη δημιουργία εθνικού κράτους, σύμφωνα με τις ιδέες του ευρωπαϊκού διαφωτισμού.
- Ο μύθος του κρυφού σχολειού θα δυναμώσει ακόμα περισσότερο μετά την ίδρυση του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου (1837).

Τότε πολλοί λόγιοι της εποχής θα εξάρουν το ρόλο της εκκλησίας και την προσφορά της στη διατήρηση και διάδοση των ελληνικών γραμμάτων στα χρόνια της Τουρκοκρατίας και θα καλλιεργήσουν συστηματικά το μύθο του κρυφού σχολειού.

Καθημερινή σκηνή ελληνικής οικογένειας την περίοδο της Τουρκοκρατίας (Γεννάδιος Βιβλιοθήκη, στην Αθήνα). Το μικρό κοριτσάκι διαβάζει, πιθανότατα κάποιο εκκλησιαστικό βιβλίο - γραμμένο στην αρχαιοελληνική γλώσσα- ενώ οι άλλοι επιδίδονται στις διάφορες ασχολίες τους.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ COMENIUS
«Ποικίλες ιστορίες για μια κοινή ευρωπαϊκή μνήμη»

ΕΘΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

«Το κρυφό σχολειό»
Μύθος ή πραγματικότητα;

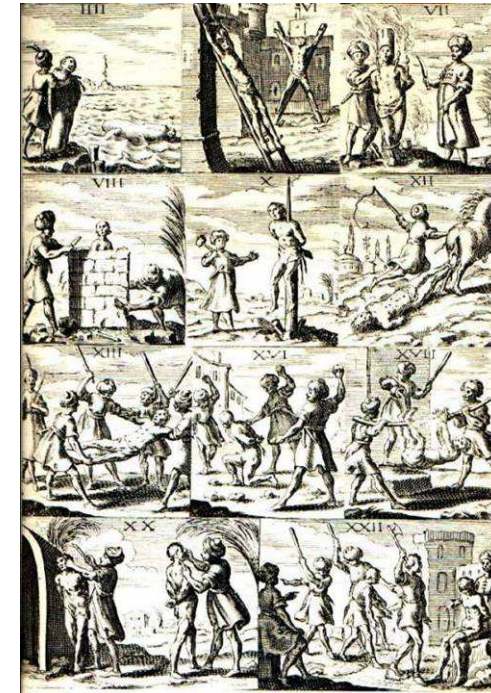

Οι αιτίες δημιουργίας του μύθου:

Πώς όμως δημιουργήθηκε ο σχετικός μύθος, αν είναι μύθος;

Οι αιτίες που τον γέννησαν φαίνεται να είναι δύο:

- η πρώτη ήταν να καταδειχτεί η βαρβαρότητα και ο φωτοσβεστικός ρόλος των Τούρκων κατακτητών
- η δεύτερη ήταν να αναδειχτεί ο ρόλος της Εκκλησίας στην πνευματική αναγέννηση του έθνους.

Βασανιστήρια των Τούρκων

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ COMENIUS «Ποικίλες ιστορίες για μια κοινή ευρωπαϊκή μνήμη»

ΕΘΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

«Το κρυφό σχολειό» Μύθος ή πραγματικότητα;

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ!

Μια μεγάλη μερίδα ιστορικών υποστηρίζει ότι οι λόγοι που κατέστησαν απαραίτητη την δημιουργία και την λειτουργία του κρυφού σχολείου ήταν :

- ✓ Η βιαιότητα με την οποία πολλοί τοπικοί Τούρκοι διοικητές δίωκαν άμεσα ή έμμεσα την παιδεία των υπόδουλων Ελλήνων.
- ✓ Το υπέρογκο χρηματικό ποσό που ζητούσαν πολλοί τοπικοί διοικητές για να δώσουν την απαιτούμενη άδεια για την ίδρυση και την λειτουργία του σχολείου.
- ✓ Ο τρόμος των γενίτσαρων και
- ✓ Η εχθρική συμπεριφορά των τοπικών μουσουλμανικών πληθυσμών προς τους χριστιανούς συμπολίτες τους.

Βίαιη στρατολόγηση νεαρών χριστιανών.
Βιέννη, Εθνική Βιβλιοθήκη

Nous écrivons notre Histoire commune

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ COMENIUS
«Ποικίλες ιστορίες για μια κοινή ευρωπαϊκή μνήμη»

ΕΘΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

**«Το κρυφό σχολειό»
Μύθος ή πραγματικότητα;**

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ!

Σχολείο του Ρήγα στη Ζαγορά Πηλίου

Μαρτυρία:

Ο γνωστός ιστοριοδίφης Τάσος Γριτσόπουλος γράφει:

Γεμάτη από αντιφάσεις εξεδηλώνετο η τουρκική πολιτική έναντι των χριστιανών, πάντοτε όμως ρυθμιστής των σχέσεων ήτο η σκοπιμότης και χρυσούς κανών η εξαγορά, ποτέ η αρετή και το δίκαιον».

Κοσμάς ο Αιτωλός ίδρυσε πολλά σχολεία

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ COMENIUS
«Ποικίλες ιστορίες για μια κοινή ευρωπαϊκή μνήμη»

ΕΘΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

«Το κρυφό σχολειό»
Μύθος ή πραγματικότητα;

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ!

Μαρτυρία:

Ο Στίβεν Ράνσιμαν έγραψε για την εποχή της τουρκοκρατίας ένα έργο με τον τίτλο *Η Μεγάλη Εκκλησία εν Αιχμαλωσία*.

«Είναι τραγική η μετατροπή των ιερών της θρησκείας, η αποπομπή του βασιλικού ιερατείου και η μετατροπή των ναών σε τζαμιά. Τα μυστήρια του θυσιαστηρίου τελούνται κρυφά σε μυστικές και σκοτεινές τοποθεσίες. Τέτοιες είδα στις πόλεις και τα χωριά που ταξίδεψα και μοιάζουν μάλλον με κρύπτες ή τάφους παρά με εκκλησίες. Οι στέγες τους είναι σχεδόν στο ύψος της επιφάνειας του εδάφους, για να μην κατηγορηθεί και η ελάχιστη έξαρση του οικοδομήματος ως θρίαμβος της θρησκείας και πρόκληση προς την υπερηφάνεια των τεμενών...».

«τα σχολεία χρειάζονταν χρήματα. Και το πατριαρχείο ήταν πάντοτε στενεμένο από χρήματα. [... Άλλωστε], ήταν απίθανο ότι οι Τούρκοι θα επέτρεπαν ποτέ στην Εκκλησία να μαζέψει αρκετά χρήματα για να προικοδοτήσει πολλά σχολεία. Αλλά, ακόμη κι αν βρισκόταν χρήματα, είναι εξαιρετικά αμφίβολο αν οι τουρκικές αρχές στις επαρχίες θα επέτρεπαν να λειτουργήσουν ελληνικά σχολεία σε ευρεία κλίμακα. Καμιά επίσημη απαγόρευση δεν υπήρξε ποτέ. Αλλά τα σχολικά κτίρια μπορούσαν να δημευθούν και οι μαθητές να σταλούν σπίτια τους, έτσι ώστε στο τέλος να μην αξίζει να συντηρούνται τα σχολεία»

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ COMENIUS «Ποικίλες ιστορίες για μια κοινή ευρωπαϊκή μνήμη»

ΕΘΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

«Το κρυφό σχολειό» Μύθος ή πραγματικότητα;

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ!

Μαρτυρία: Α. Κοραΐς, Αδελφική Διδασκαλία [1798] επισημαίνει:

«Είναι εις όλους γνωστόν εις πόσιν ακμὴν ἔφθασε την σήμερον των Τούρκων η τυραννία. [...] Οι ταλαίπωροι Γραικοί δεν είναι πλέον κύριοι μήτε κτημάτων, μήτε τέκνων, μήτε των ιδίων αυτών γυναικών. Η τιμή και η ζωή των κρέμαται από την θέλησιν ὄχι μόνον αυτού του πρωτοτυράννου, αλλά και εκάστου από τους ελαχίστους αυτού δούλους».

Μαρτυρία: Για διώξεις μιλάει και ο ιστορικός της Επανάστασης του 21, Ακαδημαϊκός Διονύσιος Κόκκινος αναφέροντας το «Κρυφό Σχολειό»:

«Ο παπὰς κάτω από τα ράκη του ράσου του κρατεί το ψαλτήρι και πηγαίνει να μάθη τα παιδιά, που τον περιμένουν, να διαβάζουν. Ομιλεί ακόμη εις τα παιδιά και δια τους μεγάλους ανθρώπους που εδόξασαν ἄλλοτε αυτόν τον τόπον. Διδάσκει την ολίγην ιστορίαν που γνωρίζει και αυτός. Το κρυφό σχολειό δεν είναι θρύλος. Το συνετήρησε παρά τας διώξεις, παρά την αξιοθρήνητον ἔλλειψιν παντός μέσου, παρά την φοβερὰν πίεσιν τόσων ἀμέσων αναγκών που θα ἦτο φυσικόν να οδηγήσουν προς τον εξισλαμισμόν, ο βαθύτατος πόθος του τυραννουμένου ἔθνους να υπάρξη». (Η Ελληνική Επανάστασις, βραβείον Ακαδημίας Αθηνών, ε' ἔκδοσις, τόμ α', «Μέλισσα», σελ. 21).

Αδαμάντιος Κοραΐς

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ COMENIUS
«Ποικίλες ιστορίες για μια κοινή ευρωπαϊκή μνήμη»
ΕΘΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

Συμπέρασμα!

«Το κρυφό σχολειό» Μύθος ή πραγματικότητα;

- Τελικά δεν μπορούμε εύκολα να καταλήξουμε στην έρευνά μας για το αν υπήρξαν ή όχι κρυφά σχολεία. Το σίγουρο είναι ότι κάθε πνευματική δραστηριότητα στα δύσκολα χρόνια της δουλείας συντηρήθηκε στους χώρους της εκκλησίας και στα μοναστήρια. Η μεγάλη οθωμανική αυτοκρατορία δεν ενδιαφέρθηκε για την ανάπτυξη σχολείων ανά την επικράτειά της. Αυτό που κυρίως την ενδιέφερε ήταν να κρατά σε δουλεία όλους τους λαούς που είχε υποτάξει και να εισπράττει από αυτούς τους φόρους. Κάθε φορά που γνώριζε αντίδραση ή είχε την υπόνοια για κάποια αντιστασιακή δράση κατέφευγε σε σφαγές και σε ταπεινώσεις. Αυτό το κλίμα δεν ευνοούσε την ανάπτυξη πνευματικής ζωής ούτε την ίδρυση σχολείων παρόλο που ποτέ δεν υπήρξε επίσημη απαγόρευσή τους.
- Όταν όμως σε κάποιες περιοχές στις οποίες ήταν κυρίαρχο το ελληνικό στοιχείο ανθούσε το εμπόριο λειτουργούσαν επικουρικά και σχολεία. Αυτό συνέβη κυρίως από το 1700 και μετά. Λίγο αργότερα εκδηλώθηκε το κίνημα του θρησκευτικού ουμανισμού και του νεοελληνικού διαφωτισμού. Οι ιδέες μετά την ευνοϊκή συνθήκη του Κιουτσούκ Καναϊναρτζή που υπογράφηκε υπό την πίεση της Ρωσίας κυκλοφορούσαν σχετικά εύκολα από την φωτισμένη Δύση. Έτσι σιγά-σιγά διαμορφώθηκαν οι συνθήκες για τη δημιουργία εθνικής συνείδησης, που ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για την επανάσταση του 1821.